Hoofstuk 6

Belangrike metodes

Soos in elke ander wetenskap bestaan daar ook in die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek verskillende metodes waarvolgens tekste saamgestel en tekskritiese probleme opgelos kan word. In die vorige hoofstuk is soms sydelings na sulke metodes verwyas. In hierdie hoofstuk word kortliks gekyk na die belangrikste aspekte en eienskappe van die metodes wat tans gebruik word.

Literatuur: Metzger 1968b; Omanson 1983; Petzer 1987.

1. VERSKILLENDE BENADERINGS

Wanneer die verskillende metodes na hul aard ondersoek word, word dit duidelik dat die metodes wat gebruik word tussen twee uiterstes beweeg, nl. 'n *historiese* en *metodologiese* benadering.

1.1 Die historiese benadering

Die historiese benadering probeer die teks van die Nuwe Testament rekonstrueer deur hoofsaaklik gebruik te maak van die rekonstruksie van die geskiedenis van die oorlewering van die teks. Hierdie benadering gaan hoofsaaklik soos volg te werk: Manuskripte en ander teksgetuienisse word met mekaar vergelyk, ten einde hulle in bepaalde teksfamilies of groepe in te deel. Die bronne van hierdie groepe word noukeurig ondersoek ten einde te bepaal watter karakteristieke eienskappe elke groep van die ander onderskei. Daarna word hierdie geïdentifiseerde eienskappe gebruik om die verhouding tussen die groepe te beskryf. Op hierdie wyse word bepaal in watter groep manuskripte die teks waarskynlik die noukeurigste oorgelewer is. Nadat hierdie groep geïdentifiseer is, word die getuienisse in hierdie groep in groter detail ontleed om te bepaal in watter manuskrip of manuskripte binne hierdie 'beste groep' die teks die noukeurigste oorgelewer is. So word die 'beste manuskrip' geïdentifiseer. Uiteindelik vorm hierdie 'beste manuskrip' dan die teks, met alternatiewe lesings van ander manuskripte in die tekskritiese apparaat. Tekste wat op hierdie wyse saamgestel is, word *diplomatiese* tekste genoem.

Die kenmerke van hierdie benadering is dus die gerigtheid op manuskripte, die keuse van 'n 'beste manuskrip' as einddoel en die rekonstruksie van die geskiedenis van die teks as middel om hierdie einddoel te bereik.

Anders as in die Ou-Testamentiese Tekskritiek, waar hierdie werkwyse 'n

gevestigde en aanvaarde praktyk is en waar die gedrukte tekste gewoonlik een manuskrip, soos die *Kodeks Leningradensis B 19^a* of die *Aleppo Kodeks* is, word hierdie benadering nie in die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek in so 'n rigiede vorm aangetref nie. Die naaste voorbeeld daaraan in die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek is die tekste wat in die 18de en 19de eeu saamgestel is toe die *Textus Receptus* as so 'n *diplomatieke* teks gefunksioneer het, en alle verskille van die *Textus Receptus* slegs in die kantlyn aangebring is. Wat selfs dít egter anders as die diplomatieke tekste van die Ou Testament maak, is dat die *Textus Receptus* self nie 'n diplomatieke teks is nie, maar tog op 'n samestellings- en oorwegingsproses berus.

1.2 Die metodologiese benadering

Die metodologiese benadering staan in direkte teenstelling met die vorige benadering. Hierdie benadering probeer die teks rekonstrueer deur 'n stel kriteria te formuleer waaraan elke variante lesing in elke geval van variasie getoets word, ten einde te bepaal in watter mate elke lesing aan die vereistes van die oorspronklike teks voldoen. So word een lesing in elke geval van variasie as die oorspronklike gekies, ongeag die manuskrip(te) waarin dit voorkom. Die kriteria wat gebruik word, is uiteenlopend van aard.

Die verskil met die vorige benadering is duidelik in die kenmerke van hierdie benadering te sien. Waar die vorige op manuskripte gerig was, is hierdie op die individuele lesings gerig; waar die vorige op die rekonstruksie van die geskiedenis gerig was, is hierdie op die oplossing van individuele tekskritiese probleme gerig; waar die vorige die identifikasie van 'n 'beste manuskrip' as einddoel het, het hierdie benadering die identifikasie van die 'beste lesing' as einddoel; en waar die metodiese element in die vorige benadering in die rekonstruksie van die geskiedenis lê en dus nie soseer by die rekonstruksie van die teks nie, lê dit hier direk by die rekonstruksie van die teks. Om saam te vat: Waar die historiese benadering nie die teks saamstel nie, maar bloot 'n betroubare manuskrip as verteenwoordiger daarvan identifiseer, stel die metodologiese benadering die teks *saam* (letterlik) deur 'n betroubare lesing as verteenwoordiger van die oorspronklike lesing in elke geval van variasie te identifiseer.

Tekste wat saamgestel is aan die hand van metodes wat op hierdie benadering gegrond is, staan as *eklektiese* tekste bekend. Die rede daarvoor is dat lesings van verskillende manuskripte en oorleweringstradisies gekies en saamgestel word om die teks te vorm. 'n Teks wat so saamgestel is, kan in geen enkele manuskrip of teksfamilie gevind word nie, omdat dit saamgestel is uit lesings wat in verskillende manuskripte en tekstipes voorkom.

1.3 Verskillende metodes

Binne die konteks van die twee benaderings hierbo, funksioneer in die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek 'n aantal metodes wat in 'n mindere of meerdere mate elemente en eienskappe van hierdie benaderings vertoon. Onder die belangrikste metodes wat in hierdie wetenskap gebruik is, tel die klassieke metodes, die meerderheidsteksmetodes en die verskillende eklektiese metodes. Omdat die klassieke metodes vandag weinig meer as historiese waarde het, en gevolglik in die vorige hoofstuk bespreek is, word slegs die laaste twee metodes (of metoderigtings) hier aan die orde gestel.

2. MEERDERHEIDSTEKSMETODES

Die term meerderheidsteksmetodes verwys na metodes wat op die uitgangspunt gegrond is dat die meerderheidsteks (Bisantynse of laat-Middeleeuse minuskelteks) vandag die mees betroubare weergawe van die oorspronklike teks van die Griekse Nuwe Testament is.

Literatuur: Fee 1980a; Holmes 1982/83; Wilkenson 1972.

2.1 Uitgangspunt

Die uitgangspunt waarop die meerderheidsteksmetodes gebaseer is, is Skrifbeskoulik en teologies van aard. Dit kom daarop neer dat die metode aan die hand waarvan die teks saamgestel moet word, op die een of ander wyse moet rekening hou met die feit dat die Nuwe Testament van ander dokumente verskil, omdat dit die 'geïnspireerde Woord van God' is. Daarom mag 'rasionalistiese' metodes nie vir die rekonstruksie van die teks gebruik word nie, maar moet 'konsekwent Christelike metodes' daarvoor gebruik word.

Die uitgangspunt van hierdie metoderigting in die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek kan dus in twee premisses verdeel word: (a) Die Nuwe Testament is (teologies) anders as ander dokumente. (b) Dit vereis dat die Nuwe Testament ook (tekskrities) anders as ander dokumente benader moet word.

Literatuur: Hills 1956; Hodges 1971a; 1971b; Pickering 1980; Van Bruggen 1976.

2.2 Die teksgeskiedenis: die primaat van die meerderheidsteks

Hoewel hierdie metoderigting daarvan uitgaan dat die meerderheidsteks die mees betroubare verteenwoordiger van die oorspronklike teks is, word daar verskillende

argumente aangevoer om te bewys dat dit ook die geval is uit 'n tekshistoriese oogpunt beskou. Hoewel daar geen historiese model soortgelyk aan dié van Westcott en Hort of hul 20ste-eeuse volgeling voorgelê word nie, word 'n aantal losstaande 'bewyse' vir die primaat van die meerderheidsteks na vore gebring. Hierdie bewyse raak veral vier sake aspekte en kan dus in vier kategorieë ingedeel word, (a) teologiese aspekte, (b) getal, (c) datering en (d) historiese aspekte.

(a) Teologiese aspekte

Direk in aansluiting by die teologiese uitgangspunt van die metode, speel die Teologie ewe-eens 'n belangrike rol in die eerste en verreweg belangrikste groep 'bewyse' van die primaat van die meerderheidsteks. Dit kom daarop neer dat dit aanvaar moet word dat vanweë die eiesoortigheid van die Nuwe Testament, die oorleweringproses daarvan noodwendig van dié van ander dokumente sou verskil, aangesien sowel die duiwel as die Heilige Gees besondere belang by juis die oorlewering daarvan gehad het. Die duiwel het belang by die oorlewering omdat hy die besondere gesag en inhoud van die Nuwe Testament deur middel van die oorleweringproses daarvan wou vernietig, deur die oorlewering sodanig te beïnvloed dat daar soveel verskille ontstaan en soveel dwaalleringe deur hierdie verskille geregverdig kan word, dat die Bybel uiteindelik sy gesag sou verloor. Die Heilige Gees het, aan die ander kant, besondere belang by die oorlewering om toe te sien dat die duiwel nie in sy doel slaag nie, met ander woorde, om die belofte in die Bybel dat die Woord nooit sou vergaan nie, gestand te doen. So is die Nuwe Testament in sy oorleweringproses op 'n goddelike wyse bewaar.

Om hierdie teorie van die goddelike bewaring van die teks te motiveer, word twee argumente geopper: In die eerste plek word gewys op tekste in die Bybel, en veral die Nuwe Testament, waarin belofte vervat is dat die Woord nie sal vergaan nie, en dat God self sal toesien dat sy Woord tot in die laaste tye bewaar sal word (bv Jes 46: 8; Mt 5: 18; Lk 4: 4; 16: 17; 21: 33; Jh 10: 35; 16: 12-13). Hierdie belofte word geïnterpreteer as sou dit beteken dat die oorspronklike teks op die een of ander wyse behoue sou bly. In die tweede plek word 'n direkte verband tussen die ontstaan van die Nuwe Testament en die oorlewering van die teks veronderstel: Omdat die Bybel deur die Heilige Gees geïnspireer is, volg noodwendig dat die oorlewering van die teks in dieselfde mate as die ontstaan daarvan aan die Heilige Gees gekoppel moet word.

In aansluiting by die teologiese uitgangspunt van die metoderigting, word daar dus op grond van teologiese redes veronderstel dat die Heilige Gees op 'n bepaalde wyse by die teks, teksoorlewering en teksgeskiedenis betrokke was en dat

die Heilige Gees toegesien het dat die oorspronklike teks nie verlore sou gaan nie. Die vraag wat noodwendig hieruit vloei, is hoe hierdie goddelikbewaarde teks tussen al die duisende manuskripte met hulle duisende variante lesings geïdentifiseer moet word. Hoe moet bepaal word watter manuskrip(te) hierdie goddelik bewaarde teks bevat? Geen twee manuskripte stem immers in alle opsigte met mekaar ooreen nie. Die antwoord is dan dat die Heilige Gees die Woord vir die kerk sou bewaar en sou toesien dat die kerk die bewaarde teks sou besit, omdat die beloftes van die bewaring in die Nuwe Testament in besonder aan die kerk gemaak is. Die teks wat die kerk dus gebruik het, is die teks wat die Heilige Gees bewaar het en dus die verteenwoordiger van die oorspronklike teks. Hierdie kerklike teks is dieselfde teks wat in die meerderheid manuskripte voorkom - dus die meerderheidstek - omdat dit vir eeue lank die Bybel van die kerk was. Om hierdie rede moet die meerderheidstek die verwysingsraamwerk vir die beoefening van die Nuwe-Testamentiese Tekskritiek wees.

Literatuur: Brake 1975; Ehrman 1981; Hills 1972; Hodges 1971b; Pickering 1980; Van Bruggen 1976.

(b) Getal

Die basiese uniformiteit van die meerderheid manuskripte kry groot klem in die metoderigting. Die enigste aanvaarbare verklaring vir die feit dat die meerderheid manuskripte basies dieselfde teks bevat, sou wees dat dit na die oorspronklike teks teruggevoer kan word. Daar is selfs pogings aangewend om op statistiese gronde te bewys dat dit nie moontlik is dat so 'n mate van uniformiteit onder so 'n groot groep manuskripte kan voorkom, as die manuskripte se archetype laat gedateer word nie.

Literatuur: Fee 1978a; 1978b; Hodges 1978a; Hodges & Hodges 1980; Omanson 1983.

(c) Datering

Een van die ernstigste tekshistoriese probleme wat hierdie metoderigting in die gesig staar en wat die primaat van die meerderheidstek problematies maak, is die feit dat daar geen materiële bewyse van die bestaan van die Bisantynse teks voor die aanhalings van die kerkvader Johannes Chrysostomos in die 4de eeu is nie. Om hierdie probleem op te los, word veral twee verklarings vir hierdie gebrek aan bewyse gebruik: In die eerste plek word beweer dat die jonger Middeleeuse manuskripte in der waarheid die beste en mees betroubare teks het. Daar is egter geen vroeë manuskripte van hierdie teks meer beskikbaar nie, omdat die goeie en

betroubare (ou) dokumente of doelbewus of onbewus deur die gebruikers daarvan vernietig is nadat dit gekopieer is. Verder word daarop gewys dat die papiri 'n aantal lesings bevat wat voorheen as tipies- of uitsluitlik-meerderheidsteklesings bestempel is. Hieruit word afgelei dat die meerderheidstek in der waarheid 'n ou teks is en word dus beweer dat die papiri die nodige materiële bewyse van die ouderdom van hierdie teks bied.

Literatuur: Fee 1978c; Hills 1972; Hodges 1963; 1971b; King 1973; Metzger 1961/62a; Omanson 1983; Pickering 1980; Sturz 1984; Van Bruggen 1976; Zuntz 1953.

(d) Historiese aspekte

Die historiese 'bewyse' vir die primaat van die meerderheidstek sentreer veral om drie aspekte, naamlik (a) die aanvaarding van die gesag van die Nuwe Testament in die vroeë kerk; (b) die wyse waarop die teks oorgelewer is, 'n normale *versus* 'n abnormale oorlewering; en (c) die plek waar die teks aanvanklik oorgelewer is. 'n Sterk saak word daarop gebou dat die Nuwe-Testamentiese geskrifte van die begin af as gesagvol aanvaar is en in die oorleweringproses so hanteer is. As motivering word kerkvaders aangehaal om hul pïeteit teenoor die Nuwe-Testamentiese dokumente te bewys. Die rekonstruksie van die oorleweringsgeschiedenis van die teks moet met hierdie vroeë erkenning en aanvaarding van die gesag van die Nuwe-Testamentiese geskrifte in verband gebring word, omdat daaruit bewys kan word dat die Nuwe Testament reg van die begin af baie noukeurig oorgelewer sou wees.

In aansluiting by bogenoemde word gevolglik onderskei tussen 'n normale en abnormale oorlewering van die teks. Eersgenoemde is die breë tradisie wat van die begin af voorgekom het, waarin die teks dikwels aan die hand van die oorspronklike manuskripte gekorrigeer is, en waarin die teks baie getrou oorgelewer is met slegs enkele onbelangrike foute daarin. Dit het op die Middeleeuse minuskelteks uitge-loop. Hierteenoor staan die abnormale oorlewering (die manuskripte van ander tekstipes), waardeur manuskripte doelbewus deur dwaalleraars vervals is. Hierdie oorlewering het slegs tydelik op sekere plekke naas die hoofstroom van die suiwer teks (Bisantynse teks) voorgekom, totdat die geleentheid hom voorgedoen het om die manuskripte van daardie betrokke plek met die oorspronklike teks of die manuskripte van die hoofstroom te vergelyk. So het hierdie abnormale oorleweringstradisie uiteindelik geheel tot niet gegaan, sodat slegs die hoofstroom in die Middeleeue behoue gebly het.

Ook die plek waar die Nuwe Testament aanvanklik oorgelewer sou wees, dien vir hulle as getuienis ten gunste van die primaat van die meerderheidstek.

Daar word beweer dat die teks aanvanklik in Palestina oorgelewer is en dat die oorspronklike manuskripte dus in Palestina bewaar sou wees. Gevolglik moet aanvaar word dat die manuskripte wat elders opgegrawe word nie sonder meer getroue verteenwoordigers van die oorspronklike teks kan wees as dit van die manuskripte van selfs 'n latere stadium van oorlewering in Palestina verskil nie, omdat die mense in Palestina telkens hul kopieë met die oorspronklike kon vergelyk - 'n voorreg wat die mense in die Weste of Egipte nie gehad het nie. Die feit dat die Nuwe-Testamentiese geskrifte dus in Palestina sou ontstaan het, lei noodwendig daartoe dat ook die noukeurige kopiëring daarvan in Palestina (en nêrens anders nie) sou plaasvind.

Literatuur: Fee 1978/79; 1980a; Junack 1978; Pickering 1980; Sturz 1984; RA Taylor 1977; Van Bruggen 1976.

2.3 Metodes

Hoewel hierdie rigting in werklikheid mank gaan aan metodiek, is daar tog twee geformuleerde metodes wat aandag verdien, dié van Pickering en dié van Hodges.

2.3.1 Pickering

Pickering identifiseer hom in die samestelling van sy metode eksplisiet met Burgon, deurdat hy Burgon se *seven notes of truth* as raamwerk gebruik vir sy metode om die teks te herstel. Die metode bestaan per definisie uit sewe stappe: Elke lesing in elke variasie-eenheid moet ten opsigte van die volgende getoets word: (1) die ouderdom en (2) getal manuskripte wat dit ondersteun, (3) die verskeidenheid van die soorte bronne waarin dit voorkom, (4) die kontinuïteit van die bronne, (5) die waarde van die bronne (bepaal volgens die metode se eie maatstawe), (6) die tekstuele karakter van die manuskripte in die konteks en (7) interne getuienis. Die lesing wat die beste aan hierdie vereistes beantwoord, is die oorspronklike.

Wanneer hierdie metode in praktyk toegepas word, kom dit daarop neer dat die bronne ten grondslag van elke lesing in elke geval van variasie getel word en dat die lesing van die numeriese meerderheid manuskripte as oorspronklik beskou word. Weens die feit dat hierdie metode op die oplossing van individuele tekskritiese probleme gerig is, pas dit dus binne die metodologiese benadering hierbo.

Literatuur: Fee 1978/79; Pickering 1980.

2.3.2 Hodges

Hodges het 'n genealogiese model ontwerp, wat gebaseer is op die subtekstipes binne die meerderheidstek. Daarvolgens word 'n 'beste manuskrip', of liever, 'n 'beste groep' onder die subtekstipes van die Bisantynse teks geïdentifiseer, wat die basis van die teks vorm. Hierdie metode is 'n toepassing van die historiese benadering hierbo. Die metode is in hoofsaak vir die samestelling van die *GNTMT* ontwikkel en is vir die rekonstruksie van twee gedeeltes van hierdie teks gebruik. Die genealogieë vir hierdie twee dele is soos volg:

Literatuur: Hodges 1981; Hodges & Farstad (eds) 1982.

(a) Jh 7: 53-8: 11

Die genealogiese model vir Jh 7: 53-8: 11 lyk soos volg:

Volgens hierdie model word M⁶, wat uit ongeveer tweehonderd en vyftig manuskripte bestaan, as die oorspronklike weergawe van die perikoop en die archetype en bron van die ander tekstipes gesien. M⁶ is dus die ‘beste groep’. Daarom word die teks daarop gebaseer. Die belangrikste ander groepe is M⁵ en M⁷. Eersgenoemde bestaan uit ongeveer tweehonderd en tagtig manuskripte. Die groot aantal manuskripte in M⁵ impliseer ’n vroeë ontstaan, dog die teks van die groep

toon tekens van hersiening wanneer dit met M⁶ vergelyk word. M⁷ bestaan uit ongeveer tweehonderd en sestig manuskripte en is 'n samestelling van M⁵ en M⁶, op so 'n wyse dat M⁶ die basis gevorm het, terwyl M⁵ die bron vir korreksies was. Die oorblywende groepe is kleiner en minder belangrik.

(b) Openbaring

Die volgende model word vir die Openbaringteks gebied:

M^a bestaan uit die meerderheid manuskripte en staan die naaste aan die oorspronklike teks, hoewel dit nie identies met die oorspronklike teks is nie. Die prototipe van hierdie groep was moontlik 'n kopie van die oorspronklike teks. M^b is 'n klein groepie manuskripte wat dikwels met M^a ooreenstem, maar tekens van eie tekstokorrupsie toon. Die ander groepe is van minder belang en verteenwoordig elkeen eie afwykings van die oorspronklike teks.

3. EKLEKTIESE METODES

Die term *eklektisisme* is tradisioneel gebruik om metodes te tipeer wat slegs van interne getuienis gebruik gemaak het en wat daarop gerig was om elke variasie-eenheid individueel op te los. Hierdie metode het ook soms as *rasionele kritiek* bekend gestaan en is aanvanklik as 'n alternatief vir die klassieke metode van Westcott en Hort daargestel. Algaande het die voorstanders van die klassieke metode egter begin om die onderliggende benadering van hierdie metodes, veral die lesinggerigtheid daarvan, oor te neem en die historiese element van hulle eie metode daarby aan te pas. So het die term *eklektisisme* 'n breër betekenis begin kry. Vandag word dit ook gebruik om die metode waarin 'n kombinasie van die historiese en metodologiese elemente voorkom, te tipeer.

Binne hierdie konteks is 'n eklektiese metode 'n metode wat om 'n individuele en geïsoleerde benadering sowel ten opsigte van variasie-eenhede as ten opsigte van kriteria en lesing sentreer. Dit het die volgende kenmerke: (1) Variasie-eenhede word individueel en geïsoleerd in die oplossing van tekskritiese probleme en in die samestelling van die teks benader, ten einde binne elke variasie-eenheid te bepaal watter van die lesings waarskynlik die oorspronklike lesing is. (2) Om hierdie doel te bereik, word 'n aantal kriteria geformuleer wat ook individueel en geïsoleerd gebruik word. Die doel is om te bepaal (a) watter van die geformuleerde kriteria in elke geval toepasbaar is en (b) watter kriteria se getuienis meer gewig as die ander dra. (3) Uiteindelik word ook die lesings op hierdie wyse benader deurdat elke lesing binne die betrokke variasie-eenheid wat ondersoek word, individueel en geïsoleerd aan die gekose kriteria onderwerp word. So moet ten opsigte van die lesings individueel bepaal word (a) watter lesing die grootste gewig dra, en (b) in watter mate sy gewig groter as die gewig van die ander lesings in die betrokke variasie-eenheid is.

In die definisie hierbo is gepraat van 'n eklektiese metode. Dit is omdat daar, op grond daarvan dat verskillende tekskritici die stel kriteria verskillend inkleef, in werklikheid verskillende eklektiese metodes bestaan. Vandaar die breë onderskeid tussen die *radikale eklektiese metode*, wat uitsluitlik van interne getuienis gebruik maak, en die *gematigde eklektiese metodes*, wat van interne en eksterne (historiese) getuienis gebruik maak. Onder laasgenoemde groep kan nog tussen die Amerikaanse eklektisisme en die Duitse eklektisisme onderskei word, na aanleiding van die historiese model en die klem wat dit in die metode ontvang.

Die verskillende eklektiese metodes kan skematies soos volg voorgestel word:

Literatuur: Epp 1976a; Metzger 1968b; Petzer 1987.

3.1 Radikale eklektisisme

Die radikaal-eklektiese metode se uitgangspunt is beide te vind in die probleme ten opsigte van die rekonstruksie van die geskiedenis van die teks en die eis tot 'n rasonale benadering in die oplos van tekskritiese probleme deur Lagrange. Die kompleksiteit van die teksgeskiedenis en die onduidelikheid oor die geskiedenis in die eerste twee of drie eeue bring vir hierdie tekskritici mee dat dit nie moontlik is om enige manuskrip met vertroue as 'n beter weergawe van die oorspronklike teks as die ander te identifiseer nie, met die gevolg dat alle manuskripte ewe veel waarde in die rekonstruksie van die teks moet hê. Omdat geen konkrete getuïenis op hierdie wyse uit die historiese aspek verkry kan word nie, moet ander getuïenis dus gebruik word om die teks saam te stel. Gevolglik word 'n benadering gevolg waarvolgens variasie-eenheid vir variasie-eenheid individueel aan die hand van 'n stel interne kriteria oorweeg word. As sodanig is hierdie metode dus volledig op die metodologiese benadering gebaseer.

Die metode funksioneer by wyse van 'n stel kriteria, almal interne kriteria, waaruit toepaslike kriteria vir elke variasie-eenheid gekies word. Die volgende kriteria neem 'n sentrale plek in die metode in:

1. Die lang lesing het voorkeur bo die kort lesing, veral waar *homoioteleuton*, *homoiioarkton* of *reëlweglating* aantoonbaar is.
2. Die lesing wat die beste met die algemene taal of styl van die skrywer

- ooreenkom, is waarskynlik die oorspronklike.
3. 'n Lesing met tipiese nie-Attiese (of Hellenistiese) Griekse uitdrukkings het voorkeur bo 'n lesing met tipiese Attiese uitdrukkings.
 4. Waar doelbewuste veranderinge 'n rol gespeel het, waaronder harmonisasie, veranderinge om teologiese redes, stilistiese en liturgiese veranderinge, moet die lesing wat hierdie sake vermy, as die oorspronklike gekies word.
 5. Waar onbewuste foute 'n rol in teksvariasie kon speel, moet die lesing wat dit vermy as die oorspronklike gekies word.

Hierdie metode word vandag deur veral Keith Elliott gebruik en die bespreking van die metode hierbo is grotendeels uit sy werk geneem.

Literatuur: JK Elliott 1968b; 1972b; 1974; 1976; 1977c 1978a; 1988c; Fee 1976; Flatt 1975.

3.2 Gematigde eklektisisme

Gematigde eklektisisme neem sy uitgangspunt steeds in die geskiedenis van die teks en meen steeds dat die historiese getuienis uiteindelik die deurslag moet gee in tekskritiese beslissinge. In hierdie opsig sluit dit by die historiese benadering aan. Om egter erkenning te verleen aan beide die probleme in die rekonstruksie van die teksgeskiedenis en die pleidooi tot rasionele kritiek, word die historiese element deur middel van 'n metodologiese benadering in die metode verdiskonteer, deurdat die historiese getuienis ook op die oplossing van individuele variasie-eenhede gerig word en by wyse van kriteria toegepas word. Die doel is om aan die hand van die bekende historiese inligting die geskiedenis van elke variasie-eenheid te rekonstrueer en die oorspronklike lesing op grond daarvan te identifiseer.

As sodanig is dit dus 'n soort middeweg tussen die twee uiterste benaderings in die Tekskritiek. Die gematigde eklektiese metode berus op wat genoem kan word 'n *histories-metodologiese* benadering. Hierdie benadering herstel die teks deur in die eerste plek op dieselfde wyse as die historiese benadering te werk te gaan om die geskiedenis van die teks te rekonstrueer. In plaas daarvan dat dit uitloop op die identifikasie van die 'beste manuskrip', wat die kern van die teks vorm, word hierdie rekonstruksie saam met ander (interne) getuienis gebruik om, soos die metodologiese benadering, individuele tekskritiese probleme op te los. Dit hou in dat die gerekonstrueerde teksgeskiedenis in 'n aantal kriteria opgebreek word. Elke lesing binne elke variasie-eenheid word daaraan getoets, ten einde te bepaal of dit oorspronklik is of nie. Die doel van hierdie benadering is om aan die hand van die geskiedenis van die teks as geheel, die geskiedenis van elke variasie-eenheid

individueel te rekonstrueer. Op grond daarvan word die 'beste lesing' in elke variasie-eenheid geïdentifiseer.

Die kenmerke van hierdie benadering is duidelik: Soos die metodologiese benadering fokus dit op lesings en probeer dit om variasie-eenhede individueel op te los; soos die metodologiese benadering gebruik dit 'n stel kriteria en is die doel daarvan die identifikasie van die 'beste lesing'; anders as die metodologiese benadering en in ooreenstemming met die historiese benadering, word hierdie stappe egter binne die konteks van die gerekonstrueerde geskiedenis van die teks gevolg en is die doel in historiese terme geherformuleer as die rekonstruksie van die geskiedenis van die variasie-eenheid of variante lesing.

3.2.1 Die Amerikaanse model

(a) Metode

Die heel basiese kriterium vir die oorweging van variante lesings is dat die lesing wat die ontstaan van die ander die beste verklaar, waarskynlik die oorspronklike lesing is. Die rekonstruksie van die geskiedenis van die variasie-eenheid is dus die uitgangspunt. Hierdie basiese kriterium sluit 'n verskeidenheid ander kriteria in, wat soos volg in eksterne en interne getuienis verdeel kan word:

EKSTERNE GETUIENIS sluit in: die oorweging van

- (a) die datering van bronne;
- (b) die geografiese verspreiding van bronne; en
- (c) die genealogiese verwantskap van bronne.

INTERNE GETUIENIS word in twee kategorieë verdeel:

(a) Transkripsionele getuienis:

- * Oor die algemeen het die moeilike lesing voorkeur.
- * Oor die algemeen het die kort lesing voorkeur.
- * Waar harmoniëring voorkom het die nie-harmoniërende lesing voorkeur.
- * Dit moet in ag geneem word dat skriptors geneig was om (i) onbekende woorde met 'n meer bekende sinoniem te vervang; (ii) grammatikale uitdrukkings met 'n meer Attiese vorm in ooreenstemming te bring; en (iii) klein woorde soos voornaamwoorde of voegwoorde by te voeg om 'n afgeronde teks voort te bring.

(b) **Intrinsieke getuienis:** Die volgende word oorweeg:

- * Die styl en woordeskat van die skrywer.
- * Die onmiddellike konteks waarin die variasie voorkom.
- * Harmonie met die gebruike van die skrywer elders.
- * Die Aramese agtergrond van Jesus.
- * Die prioriteit van die Evangelie volgens Markus.
- * Die invloed van die Christelike gemeenskap op die formulering en oorlewering van die gedeelte wat ondersoek word.

Bruce Metzger het veral na aanleiding van sy betrokkenheid by die samestelling van die UBS-tekste baie gedoen om die beginsels en metodes van hierdie eklektiese benadering te formuleer. Wat hierbo beskryf is, is om daardie rede grootliks uit sy werk geneem (kyk Metzger 1968b; 1971).

Literatuur: Colwell 1969e; Epp 1976a; Fee 1976; Greenlee 1964; Klijn 1956/57; Metzger 1968b; 1971; Vaganey 1937.

(b) Teksgeskiedenis

Ter wille van die oorweging van eksterne getuienis staan die indeling van die manuskripte in teksfamilies en die waardebepaling van hierdie families sentraal, aangesien al drie elemente van eksterne getuienis op hierdie teksfamilies gebaseer is. Hierdie aspek vorm die kern van die Amerikaanse eklektiese metode.

Volgens die Amerikaanse tekshistoriese model word vier tekstipes, die Alexandrynse, Westerse, Caesareaanse en Bisantynse onderskei. Die Alexandrynse en Westerse tekste is die oudste en het onafhanklik van mekaar ontstaan. Die Caesareaanse teks word later gedateer en vertoon elemente van beide die Alexandrynse en Westerse tekste, maar nie op so 'n wyse dat dit as 'n produk van eklektiese werk geag kan word in dieselfde mate as wat die Bisantynse teks die produk van sulke werk geag word nie. Die Caesareaanse teks word daarom as 'n *tekstuele beweging of proses* tussen die Alexandrynse en Westerse tekstipes beskou. Die Bisantynse teks het in die 3de of 4de eeu uit hierdie vroeë tekstipes ontstaan en uiteindelik die geskiedenis gedomineer. Laasgenoemde teks was, in ooreenstemming met die Hortiaanse model, 'n produk van 'n eklektiese proses met die vroeë tekstipes as bron. Om binne hierdie model vir die tekste van die papiri voorsiening te maak, word twee subtekstipes elk binne die Alexandrynse teks (naamlik die Proto- en laat-Alexandrynse tekste) en die Caesareaanse teks (naamlik

die Pre-Caesareaanse en Caesareaanse tekste) geïdentifiseer. Die Alexandryne en veral die proto-Alexandryne tekstipe word geag die oudste en belangrikste te wees.

Hierdie rekonstruksie kan grafies soos volg voorgestel word:

Die spesifieke historiese model wat gebruik word en wat hierbo weergegee is, toon die Amerikaanse model se voortgaande verbondenheid aan die Hortiaanse model. Met die uitsondering van Hort se neutrale tekstipe (wat in hierdie model as die proto-Alexandryne tekstipe weergegee word) en die Caesareaanse teks (wat as verfyning van die Hortiaanse model bygevoeg is) is daar geen verskil tussen die model van Hort en die Amerikaanse model nie.

Gebaseer op hierdie rekonstruksie van die geskiedenis van die teks, word 'n aantal riglyne vir die praktiese evaluering van die eksterne getuienis in die oplossing van tekskritiese probleme voorgestel. Dit kom daarop neer dat ondersteuning van 'n

bepaalde lesing deur 'n kombinasie van Alexandrynse en Westerse getuienisse, met uitsonderings, normaalweg die swaarste weeg, terwyl in gevalle waar slegs een teksfamilie 'n bepaalde lesing ondersteun die (proto-)Alexandrynse teks die belangrikste is, met die Westerse teks in die tweede plek en die Caesareaanse teks in die derde plek.

Literatuur: Birdsall 1970; 1976; Carder 1969/70; KW Clark 1962; Combrink 1978b; Delobel 1977; Ehrman 1986; Epp 1962; 1966a; 1966b; 1974; 1976a; 1976b; 1980; Fee 1968; 1968/69; 1971a; 1971b; 1973; 1974a; 1974b; 1980b; 1982b; Greenlee 1964; Hartley 1968; Klijn 1956/57; 1960/61; 1971; Martini 1978; Metzger 1961/62a; 1968a; 1971; Porter 1962; 1967; Saunders 1952; Vaganey 1937; Wallace-Hadrill 1956; Zuntz 1953.

(c) Samevattend

Die uitgangspunte van gematigde eklektisisme is duidelik in hierdie metode sigbaar: Dit is duidelik dat die Amerikaanse eklektiese metode elemente van die klassieke metode bevat. Die vertrekpunt in die toepassing van die metode is eksterne of historiese getuienis. Die kern van die eksterne getuienis is die rekonstruksie van die geskiedenis van die teks, wat op die genealogiese verwantskap van manuskripte en groepe gebaseer is. Eers daarna word oorgegaan tot die evaluering van transkripsionele en intrinsieke getuienis. Aan die ander kant is die eklektiese aard van die metode ook duidelik sigbaar. Dit werk met 'n stel kriteria, waaruit slegs toepaslike kriteria gekies word en opnuut in elke geval van variasie toegepas word. Dit hou in dat dieselfde kriteria nie in alle gevalle dieselfde gewig dra nie en dat die tekskritikus in elke geval opnuut moet besluit watter kriteria die deurslag moet gee. Teoreties is dit selfs moontlik dat die interne getuienis so oortuigend kan wees dat dit swaarder as die eksterne getuienis weeg en dat die lesing wat die beste interne getuienis in sy guns het, as die beste lesing gekies word. Uiteindelik is die eklektiese beginsel waarskynlik die duidelikste sigbaar in die wyse waarop eksterne getuienis in die metode verdiskonteer word, deurdat eksterne getuienis op dieselfde vlak as interne getuienis geplaas word. Hierdie aspek van die metode openbaar een van die belangrikste beginsels van die eklektisisme.

3.2.2 Die Duitse model

Die Duitse eklektiese model het sy ontstaan in Aland se kritiek op die wyse waarop die getuienis van die papiri in bestaande rekonstruksies van die geskiedenis van die teks verdiskonteer word. In die laat-vyftigerjare het Aland begin pleit dat die papiri

'n nuwe benadering tot die geskiedenis van die teks noodsaak, meer spesifiek, dat die teksgeskiedenis nie meer vanuit die perspektief van die 4de eeu benader kan word nie, maar dat dit vanuit die perspektief van die vroegste papiri benader moet word. Namate sy bestudering van die papiri duideliker resultate opgelewer het, het hy deur die loop van die sestiger- en sewentigerjare die Hortiaanse model en die verstellings daaraan deur die eksponente van die Amerikaanse skool in al hoe groter mate begin bevraagteken. Vroeg in die tagtigerjare het Aland se werk 'n kulminasiepunt bereik deurdat hy 'n alternatief vir die bestaande modelle gefinaliseer en 'n totaal nuwe rekonstruksie van die geskiedenis voor die 4de eeu gebied het. Hierdie alternatiewe rekonstruksie van die geskiedenis het uiteindelik ook sy metode beïnvloed, sodat hy ook in sy metode soms ander aksente as eksponente van die Amerikaanse skool lê.

Literatuur: K Aland 1956/57; 1957b; 1957c; 1957d; 1967a; 1969/70; 1970/71.

(a) Metode

Die basiese aspekte van die Duitse eklektiese metode, wat Aland verkies om die *lokaal-genealogiese metode* (eerder as 'n eklektiese metode) te noem, word in twaalf grondreëls saamgevat:

1. Slegs een lesing kan outentiek wees.
2. Slegs dié lesing kan outentiek wees ten opsigte waarvan eksterne en interne getuienis optimaal ooreenstem.
3. Dokumentêre getuienis moet die vertrekpunt in die metode wees.
4. Interne getuienis kan nie alleen as motivering vir die keuse van 'n bepaalde variante lesing dien nie, veral nie waar dit met eksterne getuienis bots nie.
5. Die Griekse teksgetuienisse het 'n primêre plek in die metode, terwyl vertalings en patristiese sitate 'n sekondêre plek beklee.
6. Manuskripte moet geweeg en nie getel word nie. Geen groep moet egter meganies gevolg word nie en tekskritiese probleme moet van geval tot geval opgelos word.
7. Die uitgangspunt dat die oorspronklike lesing in enige manuskrip gevind kan word, is slegs in teorie waar en kan nie die basis van 'n metode vorm nie.
8. Die opstel van 'n genealogie van lesings in elke geval van variasie is 'n belangrike hulpmiddel in die oplos van tekskritiese probleme, omdat die lesing waaruit die ander ontstaan het op hierdie wyse verklaar kan word. Laasgenoemde lesing het voorkeur bo die ander.

9. Variante lesings moet nie geïsoleerd van ander oorweeg word nie, maar moet binne die konteks van die oorleweringstradisie oorweeg word.
10. Die moeilike lesing het voorkeur bo die maklike lesing.
11. Die kort lesing het voorkeur bo die lange lesing.
12. Ervaring in die hantering van die dokumente is die beste leermeester in die Tekskritiek.

(kyk Aland & Aland 1982: 282-283.)

(b) Teksgeskiedenis

Soos in die geval van die Amerikaanse model, is die eksterne getuienis, gesteun deur en gegrond op die rekonstruksie van die geskiedenis van die teks, die kernelement van hierdie model. Die tekshistoriese model verskil ietwat van die Amerikaanse model.

Voor die ontstaan van die tekstipes teen die einde van die 3de en begin van die 4de eeu is die teks oorgelewer in 'n vorm wat die *Vroeë Teks* genoem word. Drie wyses van oorlewering kan in hierdie stadium onderskei word, naamlik 'n *Normale teks*, waarin die teks met bepaalde gekontroleerde variasie oorgelewer is, 'n *Vrye teks*, waarin die teks op 'n ongekontroleerde wyse oorgelewer is, en 'n *Vaste teks*, waarin die teks besonder betroubaar oorgelewer is. Teen die einde van die 3de en begin van die 4de eeu het die tekstipes ontstaan. Drie tekstipes, die Egipties/Alexandrynse, Bisantynse en D-teks, word onderskei. Laasgenoemde, wat min of meer ooreenkom met dit wat altyd as die Westerse teks bekend gestaan het, word by 'n ander naam genoem, omdat hierdie teks nie geografies tot die Weste beperk was of daar ontstaan het nie. Vroeë manuskripte van hierdie teks is in Egipte gevind en daar is geen rede om te aanvaar dat die teks in die Weste ontstaan het nie. Die Egipties/Alexandrynse teks bestaan uit twee subtekstipes, naamlik die vroeëre Alexandrynse en die latere Egiptiese, wat 'n ontwikkeling van die Alexandrynse is (min of meer soortgelyk aan die onderskeid tussen die proto-Alexandrynse en latere Alexandrynse teks van die Amerikaanse model). Die Bisantynse of Koinetekst is die jongste van die tekstipes en het na 'n doelbewuste hersieningsproses ontstaan. Uiteindelik het hierdie teks die oorheersende en aanvaarde teks van die Middeleeue geword.

Hierdie tekshistoriese model kan grafies soos volg voorgestel word:

Gegrand op hierdie rekonstruksie van die teksgeskiedenis word die manuskripte van die Nuwe Testament na aanleiding van hul waarde vir die rekonstruksie van die teks in vyf kategorieë ingedeel: *Kategorie 1* sluit manuskripte in wat 'n besonder hoë tekskwaliteit het en vir die rekonstruksie van die oorspronklike teks belangrik is (byvoorbeeld die Alexandrynse teks). *Kategorie 2* sluit manuskripte in wat ewe-eens 'n hoë tekskwaliteit het, wat egter deur lesings van veral die Bisantynse teks beïnvloed is, maar wat tog vir die herstel van die teks belangrik is (byvoorbeeld die Egiptiese teks). *Kategorie 3* sluit manuskripte in wat 'n eie tekskarakter het, nie vir

die herstel van die teks soveel waarde het nie, maar tog vir die rekonstruksie van die teksgeskiedenis belangrik is (byvoorbeeld f¹ en f¹³). *Kategorie 4* sluit manuskripte van die D-teks in. *Kategorie 5* sluit manuskripte van die Bisantynse teks in, wat geen waarde vir die rekonstruksie van die teks het nie.

Die verskille met die Hortiaanse en Amerikaanse modelle in hierdie rekonstruksie is opvallend, en dit is duidelik dat 'n ernstige poging aangewend word om 'n alternatief vir die Hortiaanse model te bied: In die eerste plek verskil die perspektief. Die Duitse model gebruik die manuskripte voor die 4de eeu as vertrekpunt, terwyl die Amerikaanse skool by Hort aansluit deur die geskiedenis steeds vanuit die perspektief van die 4de-eeuse manuskripte te benader. Die Duitse model dateer die teksfamilies later as Hort en die Amerikaanse model deur sy identifisering van die Vroeë teks. Die Duitse model is ten slotte meer gekompliseerd as die Amerikaanse model ten opsigte van detailontwikkelinge binne die teksfamilies.

Literatuur: K Aland 1956/57; 1957b; 1970/71; 1981; Aland & Aland 1982.

(c) Samevattend

Hoewel die Duitse eklektiese metode selfs groter klem op die historiese aspekte as die Amerikaanse model plaas, is die eklektiese element ook in hierdie metode duidelik sigbaar wanneer die twaalf grondreëls nie alleen van 'n stel kriteria uitgaan nie, maar ook bepaal dat sommige kriteria belangriker as ander is. Die eklektiese element in hierdie metode is ook duidelik uit die individuele benadering van lesings en variasie-eenhede, en in besonder die feit dat hierdie model 'n *lokaal-genealogiese metode* genoem word. Die metode is egter ook aan die klassieke metode verbind deur die primaat van die dokumentêre getuieis en die eksplisiete vereiste dat die saamgestelde teks uiteindelik histories begrond moet kan word deur dit aan 'n spesifieke manuskrip of groep manuskripte te verbind.

3.2.3 Samevatting

Wanneer die Amerikaanse en Duitse eklektiese modelle met mekaar vergelyk word, is dit duidelik dat daar nuanseverskille tussen eksponente van hierdie skole bestaan. Dit raak veral die historiese model. Waar dit duidelik is dat Hort se rekonstruksie van die teksgeskiedenis steeds sterk in die Amerikaanse historiese model figureer, is dit duidelik dat die Duitse model doelbewus daarvan probeer wegbeweeg en op hierdie stadium reeds 'n eie en oorspronklike rekonstruksie aanbied. Tog is hierdie

verskille nog minimaal en is die saambindende faktore en onmiskenbare metodologiese ooreenkomste onder gematigde eklektici in so 'n mate oorheersend in hierdie skole dat gematigde eklektici as 'n groep van ander metodologiese groepe onderskei moet word. Veral drie sodanige elemente kan geïdentifiseer word, naamlik (a) die gebruik van eksterne getuïenis, niesteenstaande onderlinge verskille ten opsigte van die rekonstruksie van die teksgeskiedenis en die presiese mate waarin eksterne getuïenis die metode moet domineer; (b) die gebruik van interne getuïenis; en (c) die eklektiese beginsel as uitgangspunt. Die feit dat verteenwoordigers van die twee skole in hierdie metode saam aan 'n teks kon werk (UBS/NA²⁶), is 'n verdere bewys dat die ooreenkomste op hierdie stadium groter as die verskille is en dat die verskille tans nog maar nuanseverskille is.

4. Statistiese metodes

Deur die loop van die geskiedenis het daar 'n aantal pogings voorgekom om tekskritiese probleme deur middel van statistiese metodes op te los. Hierdie metodes het gewoonlik nie veel verder as die persoon wat dit ontwerp het, gekom nie, omdat dit te veel van bestaande tekskritiese metodiek afgewyk het. Daar bestaan verder ook konsensus onder tekskritici dat, vanweë die aard van die tekskritiese probleme, dit nie moontlik is om dit met sulke statistiese berekeninge op te los nie. Om hierdie redes kon geeneen van hierdie metodes nog daarin slaag om 'n beduidende impak op die tekskritiese wêreld te maak nie.

Literatuur: Albertson 1959; Dearing 1959; 1967; 1974; Greg 1927; Griffith 1969; AA Hill 1970; Severs 1965.

Tweede Deel

Basiese aspekte van die praktyk